

SUN'IY INTELEKT

Ibrohimova Aziza Tohirovna

*O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsilar universiteti talabasi.
aziza.ibrohimova20022@icloud.com*

Annatsiya: *Sun'iy intellekt (AI), keng ma'noda, mashinalar, xususan, kompyuter tizimlari tomonidan namoyish etiladigan aqldir. Bu kompyuter fanining tadqiqot sohasi bo'lib, u mashinalarga o'z muhitini idrok etish imkonini beruvchi usullar va dasturlarni ishlab chiqadi va o'rganadi. Bunday mashinalarni AI deb atash mumkin.*

Kalit so'zlar: *Alan Turing, Dartmouth kollejida, transformer, John McCarthy.*

Sun'iy intellekt media sohasiga shiddat bilan kirib keldi ayniqsa, tasvir ustida ishlash, montaj qilish kabilarda qo'l kelyapti. Ayniqsa chet elda ommalashdi. ²⁵Jumladan, televideniya boshlovchilarning sun'iy intellekt shakli yaratilgan holda dasturlar olib borilmoqda. 2022-yil oxirlari, 2023-yil boshlarida ko'pgina feyk suratlar tarqaldi, bu orqali feyk xabarlar ham chiqdi. Bir tomondan yaxshi keys bo'ldi bular, chunki faktcheking qilish kerakligi, tekshirish lozimligi o'rta chiqdi. 25 dan oshiq IT gigantlar ChatGPT'ning ishlab chiqaruvchisi Open Ai kompaniyasiga ochiq xat yo'llashdi. Ya'ni yangi modelga o'tish paytida ozroq to'xtalib, qanday tahdidlar, kamchiliklar paydo bo'layotganini o'rganib olish haqida. Lekin sun'iy intellekt rivojlanishini to'xtatib bo'lmaydi. Chet elda sun'iy intellekt yordamida robotlar operatsiyalar o'tkaziyapti, kasallarga tashxis qo'ymoqda.

Ta'lim sohasida ham sun'iy intellektning o'rnini katta. Har qanday fanni sun'iy intellekt yordamida o'rganish mumkin, baholab ham boradi, qanday xato qilayotganini ham ko'rsatadi²⁶

Alan Turing sun'iy intellekt sohasida olib borilgan ilk tadqiqot muallifi bo'lgan. Sun'iy intellektga 1956-yili mustaqil fan sohasi sifatida asos solingan. Shu yilning yozida Dartmouth kollejida o'tgan anjumanda John McCarthy „sun'iy intellekt“ atamasini birinchi marta ishlatgan va tarixga mazkur atama muallifi o'laroq kirgan. Sun'iy intellekt bo'yicha tadqiqotlar XX asr o'rtalaridan beri qilinib kelinsa-da, unga nisbatan ommaviy qiziqish 2012-yilda chuqur o'rganuv boshqa sun'iy intellekt metodlaridan ustunligini namoyon etganda hamda 2017-yilda transformer arxitekturasida erishilgan yutuqlar ortidan keskin ortgan. 2020-yillar boshlarida mazkur soha gurkirab rivojlanib, ko'plab shirkatlar, universitetlar va laboratoriyalar sun'iy intellekt sohasida sezilarli yutuqlarga erishib kelishmoqda²⁷

O'z navbatida sun'iy intellektni ilm-fanga joriy etish uchun malakali kadrlar sonini oshirish talab etiladi. Negaki aynan o'z kasbining ustasi bo'lgan mutaxassislar

²⁵ „AlphaGo – Google DeepMind“. 2016-yil 10-martda asl nusxadan arxivlangan.

²⁶ https://uz.wikipedia.org/wiki/Sun%27iy_intellekt#:~:text=Russell%2C%20Stuart%20J.%3B%20Norvig%2C%20Peter..%20Artificial%20Intelligence%3A%20A%20Modern%20Approach%2C%204th%2C%20Hoboken%3A%20Pearson%2C%202021.%20ISBN%20A0978%2D0%2D13%2D461099%2D3.%20A0

²⁷ McCarthy, John; Minsky, Marvin; Rochester, Nathan; Shannon, Claude „A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence“ (1955). 2007-yil 26-avgustda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2007-yil 30-avgust.

4. Goldman, Sharon. „10 years later, deep learning 'revolution' rages on, say AI pioneers Hinton, LeCun and Li“. *VentureBeat* (2022-yil 14-sentyabr). Qaraldi: 2023-yil 8-dekabr.

barcha jabhalarga sun'iy intellekt kirib borishida asosiy omil bo'ladi. Hozirda yurtimizda shu yo'nalish bo'yicha "Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt" ixtisosligi oliy malakali kadrlarning ilmiy va ilmiy-pedagogik mutaxassisliklar nomenklaturasiga kiritildi va uning pasporti yaratildi. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti hamda Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt rivojlantirish ilmiy-tadqiqot institutida "Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt ixtisosligi" bo'yicha oliy ta'limdan keyingi ta'lim instituti ochildi.

Sun'iy intellekt sohasida tayanch doktorantura va stajyor-tadqiqotchilikka jami 28 ta maqsadli kvotalar ajratildi. Bundan tayanch doktoranturaga 14 ta, stajyor-tadqiqotchilikka 14 ta qabul kvotasi ajratildi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt yo'nalishi bo'yicha saralab olingan 10 nafar yosh olim 2021-2022-yillarda etakchi xorijiy ilmiy tashkilotlarga qisqa muddatli ilmiy stajirovkalarga yuboriladi.

Sun'iy intellekt sohasida ilmiy-texnik tadqiqotlar va innovatsion ishlanmalarni qo'llab-quvvatlash doirasida umumiy qiymati 15,1 mlrd. so'm bo'lgan, davomiyligi 2021 – 2024 yillarga mo'ljallangan 9 ta loyiha amalga oshirilmoqda.

Innovatsion rivojlanish vazirligi tomonidan har yili o'tkaziladigan Xalqaro innovatsion g'oyalar haftaligi "Innoweek.uz-2021" doirasida esa joriy yilning 24-noyabrda "Sun'iy intellekt – texnologik rivojlanish asosi" mavzusida xalqaro konferensiya o'tkazilishi rejalashtirilgan.

Ba'zi yuqori darajadagi sun'iy intellekt ilovalari rivojlangan veb-qidiruv tizimlarini o'z ichiga oladi (masalan, Google Search); tavsiya tizimlari (YouTube, Amazon va Netflix tomonidan qo'llaniladi); inson nutqi orqali muloqot qilish (masalan, Google Assistant, Siri va Alexa); avtonom transport vositalari (masalan, Waymo); generativ va ijodiy vositalar (masalan, ChatGPT, Apple Intelligence va AI art); va strategiya o'yinlarida g'ayritabiiy o'yinlar va tahlillar (masalan, shaxmat va Go). Biroq, ko'pgina sun'iy intellekt ilovalari sun'iy intellekt sifatida qabul qilinmaydi: "Ko'pgina zamonaviy AI umumiy ilovalarga filtrlanadi, ko'pincha AI deb nomlanmaydi, chunki biror narsa etarlicha foydali va keng tarqalgan bo'lib qolgandan so'ng, u endi AI deb belgilanmaydi."

21-asrda sun'iy intellektdan tobora ko'proq foydalanish avtomatlashtirish, ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish va sun'iy intellekt tizimlarini hayotning turli sohalari va sohalariga integratsiyalashuvi tomon ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatmoqda, bu esa mehnat bozorlari, sog'liqni saqlash, hukumatga ta'sir ko'rsatmoqda, sanoat, ta'lim, tashviqot va dezinformatsiya. Bu sun'iy intellektning uzoq muddatli ta'siri, axloqiy oqibatlari va xavf-xatarlari haqida savollar tug'diradi va texnologiya xavfsizligi va afzalliklarini ta'minlash uchun tartibga solish siyosati haqida munozaralarga sabab bo'ladi.

AI tadqiqotining turli kichik sohalari ma'lum maqsadlar va muayyan vositalardan foydalanishga qaratilgan. AI tadqiqotlarining an'anaviy maqsadlari fikrlash, bilimlarni ifodalash, rejalashtirish, o'rganish, tabiiy tilni qayta ishlash, idrok etish va

robototexnikani qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Umumiy intellekt - inson tomonidan bajariladigan har qanday vazifani kamida teng darajada bajarish qobiliyati - sohaning uzoq muddatli maqsadlaridan biridir.

Ushbu maqsadlarga erishish uchun AI tadqiqotchilari qidiruv va matematik optimallashtirish, rasmiy mantiq, sun'iy neyron tarmoqlar va statistika, operatsion tadqiqotlar va iqtisodga asoslangan usullarni o'z ichiga olgan keng ko'lamli texnikalarni moslashtirdilar va birlashtirdilar. AI ham psixologiyadan foydalanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT VA HAVOLALAR:

1..AlphaGo – Google DeepMind“. 2016-yil 10-martda asl nusxadan arxivlangan.

2.²https://uz.wikipedia.org/wiki/Sun%CA%BCiy_intellekt#:~:text=Russell%2C%20Stuart%20J.%3B%20Norvig%2C%20Peter..%20Artificial%20Intelligence%3A%20A%20Modern%20Approach%2C%204th%2C%20Hoboken%3A%20Pearson%2C%202021.%20ISBN%2A0978%2D0%2D13%2D461099%2D3.%C2%A0

3.McCarthy, John; Minsky, Marvin; Rochester, Nathan; Shannon, Claude „A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence“ (1955). 2007-yil 26-avgustda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 2007-yil 30-avgust.

4. Goldman, Sharon. „10 years later, deep learning 'revolution' rages on, say AI pioneers Hinton, LeCun and Li“. VentureBeat (2022-yil 14-sentyabr). Qaraldi: 2023-yil 8-dekabr.